

บทที่ 4

ระบบการผลิตกล้วยน้ำว้า

4.1 พัฒนาการและรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ในยุคแรก เมื่อปี พ.ศ. 2514 ชาวบ้านปางหมื่น ม.1 บ้านน้ำหมัน ม.5 บ้านนาต้นโพ ม. 4 ได้เข้ามาบุกเบิกพื้นที่เพื่อปลูกพืชไร่ และชาวบ้านในจังหวัดแพร่ น่าน ซึ่งเป็นเขตติดต่อกัน ได้อพยพเข้ามาจับจองพื้นที่ปลูกข้าวโพด ถั่วเขียว และข้าวไร่

ในยุคที่สอง ปี พ.ศ. 2525 เริ่มมีการปลูกกล้วยแทนพื้นที่ปลูกข้าวโพดเดิม เนื่องจากพบว่าหลังทิ้งพื้นที่ร้างมีกล้วยป่าขึ้นเองตามธรรมชาติและขึ้นได้ดี จึงได้มีการนำกล้วยน้ำว้ามารปลูก และได้มีการนำเอาต้นลองกอง ลาดสาด มาปลูกด้วย ต่อมาในปี พ.ศ. 2527 ได้มีการประกาศพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติลำน้ำน่านฝั่งขวา พร้อมกับมีการจับพิกัดกำหนดเขตที่แน่ชัดและห้ามไม่ให้มีการบุกเบิกพื้นที่เข้าไปเพิ่มเติม ส่วนพื้นที่นอกเหนือจากแนวเขตได้ทำการปลูกป่าทั้งหมด

ปัจจุบันตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549-2553 กรมพัฒนาที่ดินได้จัดทำระบบชั้นบันไดดิน เพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดิน ภายใต้โครงการรักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน นอกจากกล้วยน้ำว้า ลาดสาด ลองกองแล้ว ชาวบ้านได้เริ่มมีการนำเอาข่าพาราเข้ามาปลูก ซึ่งมีพ่อค้าจากจังหวัดระยองมาซื้อที่ดินเพื่อทำสวนในพื้นที่บ้านปางหมื่น พร้อมทั้งรับซื้อผลผลิตของชาวบ้านในบริเวณนั้นด้วย

4.2 ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในหมู่บ้านน้ำค๊ะ โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นพื้นที่เกษตรกรรม โดยเป็นพื้นที่ปลูกกล้วยน้ำว้ามากที่สุด คือ 2,012 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 11.72 ของพื้นที่ทั้งหมด รองลงมา คือ พื้นที่นาข้าวและถั่วเหลือง จำนวน 519.64 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 3.44 พื้นที่ปลูกข้าวโพด จำนวน 367.58 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 2.43 ข่าพารา จำนวน 338.98 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 2.24 มะม่วงหิมพานต์ จำนวน 297.11 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 1.97 ไม้ผลผสม(ทุเรียน ลาดสาด ลองกอง) จำนวน 238.09 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 1.58 และมีพื้นที่ชุมชน จำนวน 122.69 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 0.82 และมีพื้นที่ป่าจำนวน 11,443 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 75.80 ของพื้นที่ทั้งหมด ดังตาราง 4.1 และภาพ 4.1 แสดงลักษณะและรายละเอียดของการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่บ้านน้ำค๊ะ

ตาราง 4.1 การใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณบ้านน้ำเต้า หมู่ 8 ตำบลน้ำหมัน อำเภอบ้านนา จังหวัด
อุตรดิตถ์

ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน	เนื้อที่ (ไร่)	ร้อยละ
นาข้าว, ถั่วเหลือง	519.64	3.44
ข้าวโพด	367.58	2.43
ยางพารา	338.98	2.24
ไม้ผลผสม	238.09	1.58
มะม่วงหิมพานต์	297.11	1.97
กล้วยน้ำว้า	1,769.00	11.72
ชุมชนที่อยู่อาศัย+ ไม้ผลผสม	122.69	0.82
พื้นที่ป่า	11,443.00	75.80
รวม	15,096	100.00

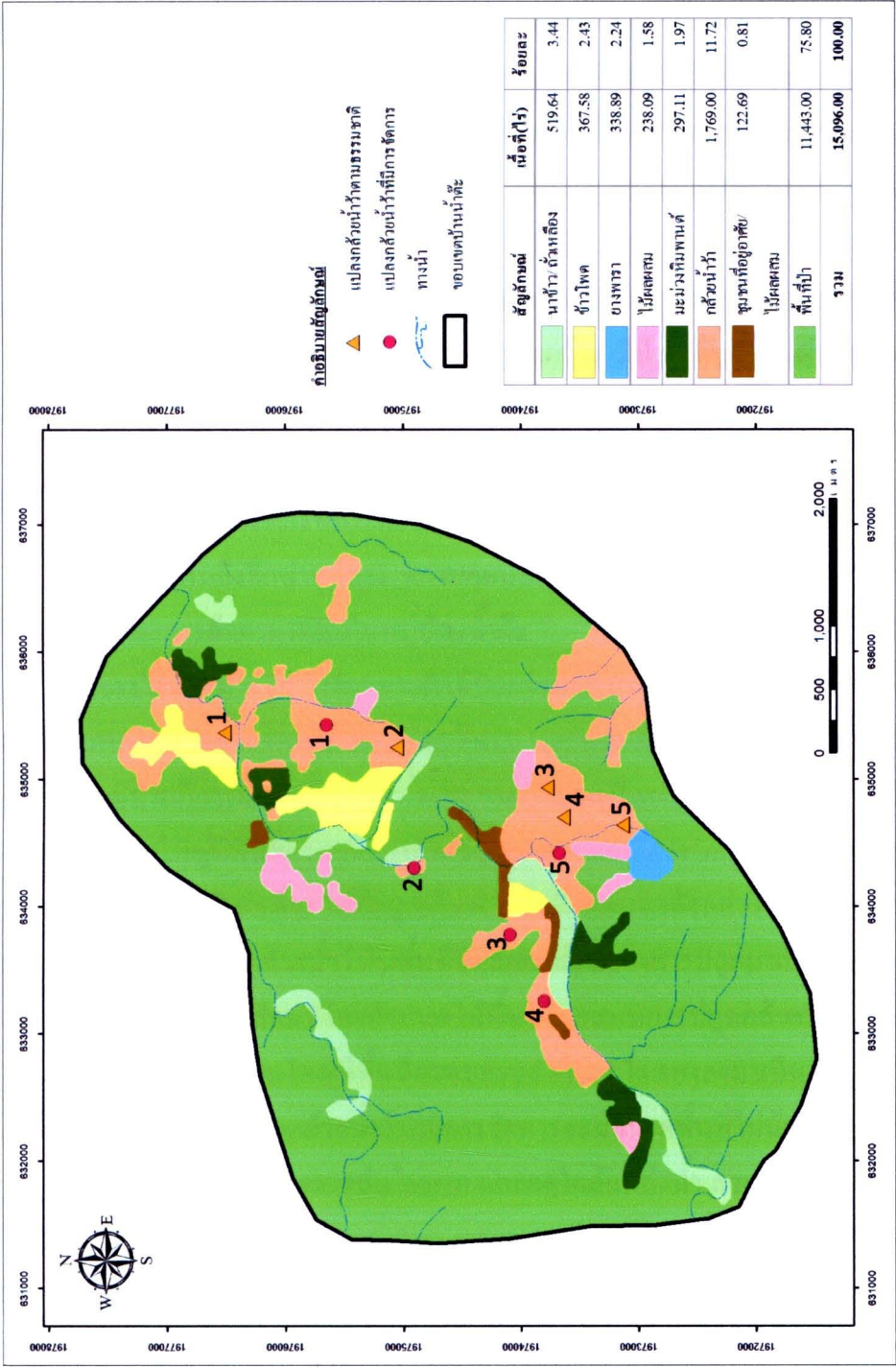
ที่มา: สำนักงานพัฒนาที่ดิน จังหวัดอุตรดิตถ์, 2554

การใช้ประโยชน์ที่ดินของบ้านน้ำเต้ามีการกระจายตัวของพื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่ อยู่ใกล้กับแหล่งน้ำและมีเส้นทางเข้าถึง และอยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้านมากนัก ปัจจุบันหมู่บ้านอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติลำน้ำน่านฝั่งขวาได้ห้ามมีการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้อย่างไรก็ตามเกษตรบางรายมีที่ดินอย่างจำกัดอาจใช้แปลงพื้นที่เดิมนั้นปลูกข้าวฯ กันทุกปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนการถือครองที่ดินของเกษตรกรบ้านน้ำเต้า จากการใช้ที่ดินเพิ่มมากขึ้นดังกล่าว จึงนำไปสู่การทำเกษตรกรรมแบบเข้มข้นในปัจจุบัน

ตาราง 4.2 กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา

แปลงที่	รูปแบบที่มีการจัดการ ▲	แปลงที่	ปล่อยตามธรรมชาติ ●
1	สวนมีขนาด 8 ไร่ มีทิศใต้เป็นทิศด้าน ลาด	1	สวนมีขนาด 7 ไร่ มีทิศเหนือเป็นทิศ ด้านลาด
2	สวนมีขนาด 7 ไร่ มีทิศตะวันตกเป็น ทิศด้านลาด	2	สวนมีขนาด 16 ไร่ มีทิศตะวันออก เป็นทิศด้านลาด
3	สวนมีขนาด 13 ไร่ มีทิศเหนือเป็นทิศ ด้านลาด	3	สวนมีขนาด 21 ไร่ มีทิศตะวันออก เป็นทิศด้านลาด
4	สวนมีขนาด 15 ไร่ มีทิศตะวันออก เป็นทิศด้านลาด	4	สวนมีขนาด 23 ไร่ มีทิศใต้เป็นทิศ ด้านลาด
5	สวนมีขนาด 18 ไร่ มีทิศตะวันตกเป็น ทิศด้านลาด	5	สวนมีขนาด 22 ไร่ มีทิศตะวันตก เป็นทิศด้านลาด

ที่มา : จากการสัมภาษณ์, 2554

ภาพ 4.1 แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินน้ำใต้ดินบ้านน้ำใส ตำบลน้ำหมัน อำเภอกำแพง จังหวัดอุดรธานี

4.3 ลักษณะการถือครองที่ดิน

หมู่บ้านน้ำตะ ค. น้ำมัน อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติลำน้ำน่าน (ฝั่งขวา) เป็นเขตพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ (Zone C) หมายถึง พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ที่กำหนดไว้เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ พันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ที่มีคุณค่าหายาก เพื่อการป้องกันภัยธรรมชาติอันเกิดจากน้ำท่วมและการพังทลายของดิน ตลอดจนเพื่อประโยชน์ในด้านการศึกษา การวิจัย นันทนาการของประชาชนและความมั่นคงของชาติ และอยู่ในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ ชั้นที่ 2 หมายถึง พื้นที่ภายในลุ่มน้ำ ซึ่งมีคุณภาพเหมาะสมต่อการเป็นต้นน้ำลำธารในระดับรองลงมาและสามารถนำ มาใช้ประโยชน์เพื่อกิจการที่สำคัญ เช่น การทำไม้และเหมืองแร่ เป็นต้น ซึ่งมีองค์ประกอบร่วมกัน ดังนี้

1. เป็นพื้นที่ภูเขาสูงที่มีลักษณะสันเขามนและความกว้างไม่มากนัก หรือเป็นบริเวณลาดเขาที่มีแนวลาดเทยาวปานกลาง มีร่องน้ำค่อนข้างกว้าง มีป่าคงคิที่ปลูกแผ้วถาง หรือเป็นป่าเสื่อมสภาพปกคลุม แต่ส่วนใหญ่เป็นป่าเบญจพรรณ และ/หรือ หรือป่าเต็งรัง
2. มีความลาดชันของพื้นที่โดยเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 35-50 เปอร์เซ็นต์
3. มีลักษณะทางธรณีที่ประกอบด้วยหิน ซึ่งกำเนิดดินที่ง่ายต่อการถูกชะล้างพังทลาย
4. มีดินพื้นถึงลึกปานกลาง ความอุดมสมบูรณ์ต่ำถึงปานกลาง และมีสมรรถนะการพังทลายสูงลักษณะการถือครองที่ดินในหมู่บ้านน้ำตะ

อย่างไรก็ตาม หมู่บ้านดังกล่าวก็ได้รับการผ่อนปรนให้ทำกิจกรรมทางการเกษตรได้ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นป่าเสื่อมโทรม และทุ่งหญ้า อันเกิดจากการใช้ที่ดินในอดีต ประกอบกับหมู่บ้านมีการก่อตั้งขึ้นก่อนการประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ห้ามไม่ให้มีการซื้อขาย เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ครอบครองจำนวนหลายไร่ แต่เนื่องจากเกรงว่าจะเกิดปัญหากับทางหน่วยงานของรัฐ จึงปฏิเสธที่จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ถือครองดังกล่าว อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบของการปลูกกล้วยน้ำว้าในพื้นที่ซึ่งเลือกระบบของการปลูกมาเป็นตัวกำหนดหลักในการคัดเลือกแปลงที่ทำการศึกษ โดยกำหนดให้พื้นที่ในระบบการปลูกกล้วยน้ำว้าที่มีการจัดการจำนวน 5 สวน เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ครอบครอง 11-20 ไร่ รองลงมาเป็น 5-10 ไร่ ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้ว่าระบบการปลูกกล้วยน้ำว้าที่มีการจัดการจะมีขนาดพื้นที่ไม่น้อยไปหรือมากเกินไป และส่วนในอยู่ในพื้นที่ที่มีความลาดชันไม่มาก และอยู่ใกล้แหล่งน้ำ ส่วนในระบบการปลูกกล้วยน้ำว้าที่ปล่อยตามธรรมชาติ จำนวน 5 สวน เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ถือครองมากกว่า 20 ไร่ รองลงมาเป็น 11-20 ไร่ และ 5-10 ไร่ เท่ากัน ซึ่งมีขนาดพื้นที่ที่มากเกินไป มีความลาดชันที่มากกว่า และอยู่ไกลจากแหล่งน้ำ ซึ่งอาจมีผลต่อการจัดการได้ โดยพื้นที่ทั้งหมดเป็นพื้นที่ที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์

ตาราง 4.3 จำนวนพื้นที่สวนกล้วยน้ำว้าทั้ง 2 ระบบ จากแปลงตัวอย่าง

จำนวนพื้นที่สวน (ไร่)	มีการจัดการ		ปล่อยตามธรรมชาติ	
	จำนวน (สวน)	ร้อยละ	จำนวน (สวน)	ร้อยละ
5-10	2	40	1	20
11-20	3	60	1	20
มากกว่า 20	-	-	3	60
รวม	5	100	5	100

ที่มา: จากการสัมภาษณ์, 2554

4.4 ระบบการผลิตกล้วยน้ำว้าแบบมีการจัดการ

4.4.1 การปลูก

เกษตรกรจะปรับแต่งพื้นที่ให้โล่งเตียน และเลือกปลูกกล้วยในช่วงต้นฤดูฝน ใช้ระยะปลูกประมาณ 2.5 x 2.5 เมตร โดยขุดหลุมปลูกให้มีขนาดกว้างและลึกประมาณ 50 เซนติเมตร ผสมปุ๋ยคอกเล็กน้อย วางหน่อกล้วยลงในหลุมกลบดินที่เหลืกลงในหลุมและกดดินบริเวณโคนหน่อกล้วยให้แน่นเพื่อป้องกันต้นกล้วยล้ม

4.4.2 การดูแลรักษา

(1) การใส่ปุ๋ย ใช้ปุ๋ยเคมีสูตร 15- 15-15 อัตรา 1 กิโลกรัม/ต้น/ปี โดยแบ่งใส่ 3 ครั้ง ดังนี้ ครั้งที่ 1 ใส่หลังปลูก 1 สัปดาห์ ครั้งที่ 2 ใส่หลังจากที่ต้นกล้วยมีหน่อขึ้นมา ครั้งที่ 3 ใส่หลังจากที่ต้นกล้วยเริ่มแทงปลี จากนั้นเกษตรกรจะใช้ปุ๋ยเคมีสูตร 13-13-21 ใส่อีก 1 ครั้ง หลังจากกล้วยติดผลแล้ว

(2) การให้น้ำ ได้รับน้ำจากน้ำฝน และมีการให้น้ำโดยใช้สปริงเกอร์

(3) การตัดแต่งหน่อ หลังจากปลูกประมาณ 3 - 4 เดือน จะมีหน่อขึ้นมารอบๆ โคน ให้ตัดไปเรื่อยๆจนกว่าจะเริ่มออกปลี จากนั้นก็ให้ไว้สัก 1 - 2 หน่อ โดยเลือกหน่อที่สมบูรณ์

(4) การตัดแต่งใบ ทำการตัดแต่งตั้งแต่ช่วงที่ต้นเริ่มโตจนถึงเก็บเกี่ยวโดยตัดใบที่แห้ง และเป็นโรคทิ้ง

(5) การตัดแต่งผล มีการตัดแต่งผลอ่อนและแก่ที่เป็นโรคทิ้ง

(6) การตัดหญ้า/คายหญ้า คายหญ้าแล้วทิ้งไว้ในแปลง โดยไม่มีการนำไปทำลาย ปีละ 2 ครั้ง

4.4.3 การป้องกันกำจัดศัตรูพืช

- (1) โรคใบจุด ป้องกันโดยการตัดใบที่เป็นโรคทิ้ง หรือใช้สารป้องกันกำจัดเชื้อรา แมนโคเซบ หรือเบนโนมิล
- (2) ศีรษะงวง ป้องกันโดยใช้สารเคมีประเภทดูดซึม เช่น โดฟอส
- (3) หนอนม้วนใบกล้วย ป้องกันโดยการตัดใบกล้วยที่มีหนอนม้วนใบกล้วยไปทำลาย
- (4) แมลงวันผลไม้ ใช้สารล่อแมลง สารเมธิลยูจินอลผสมสารฆ่าแมลงล่อทำลาย แมลงวันเพชผู้หรือ ใช้สารฆ่าแมลงมาลาไธออน หรือ ไคเมทโทเอท

4.4.4 การเก็บเกี่ยว

การเก็บเกี่ยวกล้วยระยะใดขึ้นอยู่กับประเภทของการแปรรูปกล้วย โดยคุณลักษณะความอ่อนแก่ของกล้วย คูได้จากลักษณะผล เช่น คุณขนาดลูกกล้วย เหลี่ยมกล้วย ซึ่งกล้วยที่จะนำไปทำเป็นกล้วยตาก จะเก็บเกี่ยวผลที่มีลักษณะแก่จัดประมาณ 90 เปอร์เซ็นต์ หรือ ไม่สุกมาก ส่วนกล้วยที่จะนำไปทำเป็นกล้วยอบเนยจะเก็บเกี่ยวผลที่มีลักษณะอ่อนจนถึงแก่ ประมาณ 60-70 เปอร์เซ็นต์

4.5 ระบบการผลิตกล้วยน้ำว้าแบบปล่อยตามธรรมชาติ

เกษตรกรที่ปลูกกล้วยแบบปล่อยตามธรรมชาติ ส่วนใหญ่ไม่มีการจัดการหรือดูแลรักษามากนัก เริ่มจากการปรับแต่งพื้นที่ให้โล่งเตียน และเลือกปลูกกล้วยในช่วงต้นฤดูฝน ใช้ระยะปลูกประมาณ 3 x 3 เมตร โดยขุดหลุมปลูกให้มีขนาดกว้างและลึกประมาณ 50 เซนติเมตร ผสมปุ๋ยคอกเล็กน้อย ไม่มีการใส่ปุ๋ยเคมี ไม่มีการให้น้ำ สวนได้รับน้ำจากน้ำฝน มีการตัดหน่อ ใบ และลำต้นที่เป็นโรคทิ้ง จะทำการคายหญ้าแล้วทิ้งไว้ในแปลง ปีละ 2 ครั้ง ไม่มีการตัดแต่งผลอ่อน แต่จะตัดผลแก่ที่เป็นโรคทิ้ง การเก็บเกี่ยวกล้วยระยะใดขึ้นอยู่กับประเภทของการแปรรูปกล้วย โดยคุณลักษณะความอ่อนแก่ของกล้วย คูได้จากลักษณะผล เช่น คุณขนาดลูกกล้วย เหลี่ยมกล้วย ซึ่งกล้วยที่จะนำไปทำเป็นกล้วยตาก จะเก็บเกี่ยวผลที่มีลักษณะแก่จัดประมาณ 90 เปอร์เซ็นต์ หรือ ไม่สุกมาก ส่วนกล้วยที่จะนำไปทำเป็นกล้วยอบเนยจะเก็บเกี่ยวผลที่มีลักษณะอ่อนจนถึงแก่ ประมาณ 60-70 เปอร์เซ็นต์

ตาราง 4.4 เปรียบเทียบรูปแบบการปลูกกล้วยน้ำว้าของทั้งสองระบบ

ระบบการผลิต	มีการจัดการ	ปล่อยตามธรรมชาติ
การปรับแต่งพื้นที่ และระยะปลูก	ปรับสภาพพื้นที่ให้โล่งเตียน และตัดต้นไม้ชนิดอื่นออก ระยะปลูก 2.5 x 2.5 เมตร	ปรับสภาพพื้นที่ให้โล่งเตียน และตัดต้นไม้ชนิดอื่นออก ระยะปลูก 3 x 3 เมตร เพื่อเว้นระยะระหว่างกอให้มากขึ้น
การให้ปุ๋ย	ใส่ปุ๋ยคอก และเคมี สูตร 15-15-15 และ 13-13-21	ใส่ปุ๋ยคอกรองพื้น และไม่มี การใส่ปุ๋ยเคมี
การให้น้ำ	ได้รับน้ำจากน้ำฝน และมีการให้น้ำบางส่วนของสวนโดยใช้สปริงเกอร์	ไม่มีการให้น้ำ สวนได้รับน้ำจากน้ำฝน
การตัดหญ้า/คายหญ้า	ดูแลจัดการไม่ให้หญ้าขึ้นรก คายหญ้าปีละ 3-4 ครั้ง	คายหญ้าแล้วทิ้งไว้ในแปลง ปีละ 2 ครั้ง
โรคและการป้องกันศัตรูพืช	ตัดใบ หรือลำต้นที่เป็นโรคทิ้ง โรคใบจุด ป้องกันโดยการตัดใบที่เป็นโรคทิ้ง หรือใช้สารป้องกันกำจัดเชื้อรา คิววงวง ป้องกันโดยใช้สารเคมีประเภทคูคซึมหนอนม้วนใบกล้วย ป้องกันโดยการตัดใบกล้วยที่มีหนอนม้วนใบกล้วยไปทำลายแมลงวันผลไม้ ใช้สารล่อแมลง	ตัดใบ หรือลำต้นที่เป็นโรคทิ้ง
การตัดแต่งหน่อ	คัดเลือกหน่อที่สมบูรณ์ และตัดหน่อที่แฉะแกร็นและเป็นโรคทิ้ง	เก็บหน่อไว้ทั้งหมด และจะตัดหน่อที่เป็นโรคทิ้ง
การตัดแต่งใบ	ตัดแต่งใบ มีการตัดใบที่แห้ง และเป็นโรคทิ้ง	ไม่มีการตัดแต่งใบ

ตาราง 4.4 เปรียบเทียบรูปแบบการปลูกกล้วยน้ำว้าของทั้งสองระบบ (ต่อ)

ระบบการผลิต	มีการจัดการ	ปล่อยตามธรรมชาติ
การตัดแต่งผล	มีการตัดแต่งผลอ่อนและแก่ที่เป็นโรคทิ้ง	ไม่มีการตัดแต่งผลอ่อน แต่จะตัดผลแก่ที่เป็นโรคทิ้ง
การเก็บเกี่ยว	ดูลักษณะความอ่อนแก่ของกล้วย เช่น ขนาดผลกล้วย เหลี่ยมกล้วย ซึ่งกล้วยที่จะนำไปทำเป็นกล้วยตาก จะเก็บผลที่มีลักษณะแก่ประมาณ 90 เปอร์เซ็นต์ ส่วนกล้วยที่จะนำไปทำเป็นกล้วยอบเนยจะเก็บผลที่มีลักษณะอ่อนจนถึงแก่ ประมาณ 60-70 เปอร์เซ็นต์	เก็บเกี่ยวเหมือนกัน

ที่มา: จากการสัมภาษณ์, 2554